

Іноспархіальні студенти у Волинській духовній семінарії (1945–1964 рр.)

У статті проаналізовано територіальне походження студентів Волинської духовної семінарії. З'ясовано, скільки з них були вихідцями з-поза меж Волинсько-Рівненської єпархії. Установлено час появи в семінарії перших таких студентів. Виявлено єпархії, із яких прибувала до навчального закладу найбільша кількість абітурієнтів.

Ключові слова: Волинська духовна семінарія, Волинсько-Рівненська єпархія, Львівсько-Тернопільська єпархія, Мукачівська єпархія, семінаристи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Богословсько-пастирські курси відкрито в Луцьку восени 1945 р. для підготовки священицьких кадрів для Волинсько-Рівненської єпархії Руської православної церкви (РПЦ). Уже через рік курси перетворено на чотирирічну духовну семінарію, котра мала готувати пастирів для трьох єпархій – Волинсько-Рівненської, Житомирської та Кам'янець-Подільської. Після того, як у березні 1946 р. у Львові проведено собор Української греко-католицької церкви й оголошено про її ліквідацію та об'єднання з Православною церквою, виникла велика потреба в православному духовенстві на Галичині. Основною базою підготовки священиків для цього регіону стала Волинська духовна семінарія (ВДС). Із часом студенти, які були вихідцями з Мукачівської, Дрогобицької, Станіславської, а особливо Львівсько-Тернопільської єпархії, почали становити більшість у ВДС, тоді як кількість вихідців із Волинсько-Рівненської єпархії зменшувалася.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У вітчизняній історіографії чимало досліджень з історії духовного життя повоєнного періоду в тому чи іншому регіоні, але питання про здобуття духовної освіти місцевими мешканцями в них майже не розглядається. Деякі відомості про склад студентів ВДС знаходимо в працях В. Борщевича [1], В. Войналовича [2], В. Милуся [29], В. Рожка [30].

Мета дослідження – з'ясувати, яке місце в семінарії займали студенти, котрі походили не з Волинсько-Рівненської єпархії. Для її реалізації потрібно встановити, коли вони з'явилися у ВДС; із яких областей прибувало найбільше абітурієнтів на навчання до Луцька; прослідкувати динаміку змін у складі студентів семінарії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Луцькі дворічні богословсько-пастирські курси започатковано в 1945 р. як навчальний заклад для підготовки священиків для Волинсько-Рівненської єпархії. Відомо, що десь на початку осені 1945 р. через місцевих благочинних парафіяльні настоятелі отримали повідомлення про відкриття цього навчального закладу. Наприкінці жовтня та в листопаді в три етапи пройшли вступні іспити, за підсумками яких для навчання зараховано 40 осіб, із яких 39 походили із Волинської та Рівненської областей, а один – Семен Лісничук – прибув із Львівсько-Тернопільської єпархії [3, арк. 29]. Через три роки саме він став і першим випускником ВДС, котрий приїхав з іншої єпархії. Ще під час навчання С. Лісничук був рукопокладений у священний сан єпископом Волинським і Рівненським Варлаамом (Борисевичем) [23, арк. 4] і після закінчення семінарії отримав парафію в Турійську на Волині. Треба сказати, що й надалі семінаристи, будучи одруженими, приймали священний сан у Луцьку (переважно на другому чи третьому курсах ставали дяконами, а на четвертому рукопокладалися в сан священника), навіть якщо й не збиралися пов'язувати своє церковне служіння із Волинсько-Рівненською єпархією.

У 1946 р., коли курси отримали статус духовної семінарії, надійшло п'ять заяв від абітурієнтів з інших єпархій – три із Тернопільщини (зараховано одного) та два із Житомирщини [3, арк. 145]. Ставши студентами, Петро Буняк й Іван М'який із Житомирської області просили адміністрацію ВДС поселити їх у гуртожитку, оскільки знімати житло вони не мали змоги. Рішенням педради 25 жовтня 1946 р. їм надано таку можливість [3, арк. 167], однак хлопці навчалися у Луцьку лише перше півріччя, а в січні 1947 р. забрали документи з ВДС для того, щоб перевестись у Київську духовну семінарію, імовірно через те, що в Луцьку не мали належних умов для навчання.

У 1947 р. у семінарії з'явився перший колишній греко-католик Василь Василюк зі Львівської єпархії. В автобіографії він писав: «З малих літ я глибоко відчував вплив усієї церковності, радий був співати у хорі, охоче прислуговував хлопчиком у вівтарі. Близькість Почаївської Лаври (25 км. від

нашого села), куди я неодноразово ходив із нашими людьми на свята, просився прийняти у послух, але війна завадила [...]. Моя настроєність до святої православної віри і до російського народу проявилась у мені, коли я служив червоноармійцем у м. Кірові (бувша В'ятка), де по можливості відвідував церкву, був присутнім на архієрейських богослужіннях Веніаміна, вникав у красу чисто православного обряду, котрий, як і наспівом, перевершує наш уніатський тутешній [...]. Все це примушує мене, щоб бути на моїй батьківщині усердним настоятелем і проповідником [...]. Закінчу святими словами послів святого Володимира: хто покуштує солодке, не захоче гіркого» [22, арк. 147]. Із цитованого документа видно, що на формування духовного світогляду В. Василюка впливала Почаївська лавра, яку й до 1946 р. відвідувало чимало уніатів, а особливо з тих населених пунктів, які були неподалік від обителі. Також свою роль зіграли й особливості православного богослужіння.

Загалом, у 1947 р. студентами ВДС стали два вихідці зі Львівської області, по одному – з Тернопільської та Станіславської [3, арк. 162].

У документах, починаючи з 1948 р., указується, що за своїм статусом ВДС мала готувати священницькі кадри для Волинсько-Рівненської, Житомирської та Кам'янець-Подільської єпархій [8, арк. 35]. Однак у 1948 р. у ВДС прийнято лише одного абітурієнта не з Волинсько-Рівненської єпархії – Анатолія Мельника з Кам'янець-Подільської єпархії. Хоча він не пройшов конкурсного відбору й не був зарахований через слабкі знання, але Волинсько-Рівненський єпископ Панкратій (Кашперук) розпорядився прийняти А. Мельника, «у зв'язку з тим, що ця єпархія бере участь в утриманні Волинської семінарії» [5, арк. 48].

Наступного року на іспити прибуло семеро мешканців Кам'янець-Подільської області (у майбутньому – Хмельницької), а також два – із Житомирщини, один – із Вінниччини.

У 1950 р. Волинська духовна семінарія перестала бути «кузнею священства» тільки для Волинсько-Рівненської, Кам'янець-Подільської та Житомирської єпархій, а, за вказівкою Навчального комітету, котрий, як і РПЦ, займався питаннями духовної освіти, офіційно поширила діяльність на інші сусідні єпархії [7, арк. 39]. Це означало, що тих мешканців Західної України, хто хотів стати священниками, місцеві архієреї мали направляти на навчання до Луцька. Уже того року документи до ВДС подали вихідці із Дрогобицької (згодом приєднана до Львівської), Львівської, Кам'янець-Подільської, Тернопільської, Станіславської (пізніше перейменована в Івано-Франківську) та Вінницької областей, але більшість із них не приїхали на іспити з різних причин або не були прийняті [7, арк. 1].

У 1951 р. уже 15 із 38 абітурієнтів ВДС представляли інші єпархії [25, арк. 4–6]. Від цього часу відсоток таких вступників тільки збільшувався переважно за рахунок вихідців із Галичини та Закарпаття, а представників інших регіонів було значно менше.

Перші два семінаристи з Мукачівської єпархії у ВДС з'явилися у 1951 р. (обоє семінарію не закінчили, але стали священниками). У 1952 р. вступило вже четверо мешканців Закарпатської області. Двоє з них приїхали з місцевого Ізівського Свято-Миколаївського монастиря: ієродиякон Сергій Цюка (у 1948 р. закінчив місіонерські курси в Мукачеві, у монастирі ніс послух скарбника) та ієродиякон Костянтин Цяпець (служив в угорській армії в 1941–1944 рр. та в радянській у 1944–1945 рр., був економом монастиря). З обителі прийшла добра характеристика на цих монахів; про Сергія Цюку у ній зазначалося: «вирізняється любов'ю до церкви і богослужіння, як ієродиякон і монах поводить зразково»; такі ж слова заслужив та Костянтин Цяпець: «син побожних батьків і як монах у моральному відношенні поводить зразково» [25, арк. 183]. Обоє закінчили семінарію в 1956 р. уже священниками: цей сан вони отримали від Волинського архієпископа на четвертому році навчання в Луцьку.

Можна зауважити, що лише декілька осіб із майже трьохсот випускників ВДС на момент вступу були (чи згодом стали) ченцями, але всі вони походили із Закарпаття. У 1950-х рр. там збереглося чимало чернечих осередків, які мали значний вплив на місцевих мешканців. Показово, що адміністрація цих монастирів сприяла здобуттю їхніми насельниками духовної освіти. Найбільше абітурієнтів прибуло з Ізівського Свято-Миколаївського монастиря та Хустського Свято-Троїцького скиту (деякі з них були не монахами, а послушниками). З обома обителями пов'язане життя шанованих на Закарпатті святих, які жили в описуваній період, – преподобних Олексія (Кабалука) й Іова (Кундрі). Очевидно, саме їх духовний вплив і спричинив особливу популярність цих монастирів серед людей. Указані чернечі осередки були ліквідовані владою наприкінці 1950-х рр., причому на той момент в Ізівській обителі перебувало 67 монахів. Чимало бажаючих здобути освіту у ВДС закарпатців були уродженцями села Нанково Хустського району. Загалом, на основі вивчення облікових карток абітурієнтів ВДС за різні

роки можна стверджувати, що духовним центром Православ'я на Закарпатті був Хустський район, звідки в семінарію приїжджало найбільше абітурієнтів.

Якщо кількість абітурієнтів зі Львівщини, Івано-Франківщини та Закарпаття зростала, то з тих областей, що раніше були «приписані» до ВДС, – навпаки, зменшувалася. У 1952 р. у семінарію в Луцьку хотів вступити майбутній Предстоятель УПЦ Блаженніший Митрополит Київський та всієї України Володимир (Сабодан). В одному з документів читаємо: «Сабодан Віктор Маркіянович, с. Марківці, Летичівського р-ну, Кам'янець-Подільської обл., робить запит: а) як заповнити анкету; б) чи зачислять, якщо ще нема 18 років; в) чи зобов'язані учні семінарії відбувати військову службу; г) чи можуть бути якісь пільги, якщо я, наприклад, сім років служу при церкві» [9, арк. 8]. Студентом ВДС Віктор Сабодан так і не став через те, що не мав повних 18 років, а в 1954 р. він вступив в Одеську семінарію. Після того, як ВДС перестала бути навчальним закладом для підготовки священницьких кадрів для Кам'янець-Подільської єпархії, вихідці з Хмельниччини віддавали перевагу духовному навчальному закладу в Одесі. У Луцьку аж до закриття семінарії в 1964 р. навчалися лише поодинокі представники Хмельницької області, а найбільше – п'ять – їх було у 1957/1958 навчальному році, із яких один, Сергій Чорномиз, вступив ще в 1953 р., але внаслідок служби в армії зміг повернутися до навчання лише в середині 1957/1958 навчального року.

Уже в 1953 р. близько третини семінаристів склали галичани. З однієї тільки Львівсько-Тернопільської єпархії в цьому році надійшло 12 заяв від абітурієнтів. Серед них можна виділити Феофіла Корпяка зі Зборівського р-ну на Тернопільщині. Він мав уже 40 років, у 1936 р. закінчив греко-католицьку семінарію у Львові, у 1943 р. – учительську семінарію в Рогатині, у 1948 р. – педучилище, заочно навчався у Львівському педінституті, працював викладачем початкових класів у Львівській області. Педагогічний стаж цього абітурієнта складав 14 років [26, арк. 70]. Адміністрація семінарії вирішила допустити Ф. Корпяка до іспитів на третій курс, але прийнятий він не був. Виникають сумніви, що особа з такою освітою не змогла скласти іспити в семінарію, тому є підстави вважати, що уповноважений Ради у справах РПЦ по Волинській області заборонив адміністрації ВДС приймати цього абітурієнта.

Драматично складалося життя Тихона Куцини із Закарпаття, який народився в 1927 р. Круглий сирота, він був послушником Свято-Преображенського монастиря у с. Тереля на Закарпатті, а четверо інших дітей сім'ї перебували в дитбудинку. Тихон, як можна зрозуміти з документів, не прибув на іспити, але потім таки був прийнятий на перший курс [10, арк. 42]. Причину того, чому для цього абітурієнта зроблений такий виняток, зрозуміти важко. Можна припустити, що на адміністрацію ВДС вплинуло його сирітство. Т. Куцина став одним із кращих студентів семінарії, а після її закінчення вступив у Ленінградську духовну академію. Однак пізніше Т. Куцина виявився серед так званих ренегатів, які під час гонінь на Церкву в 1960-х рр. відкрито її залишили. Він виступив по Львівському радіо, де пояснив причини своїх дій, і перейшов на світську роботу [28, с. 30].

У тому ж 1953 р. з Волинсько-Рівненської єпархії прибуло 25 із усіх 49 абітурієнтів, при цьому аж 24 з них були з Рівненської області й лише один – із Волинської. 1953 р. виявився першим, але не останнім в історії ВДС, коли до неї не вступив жоден виходець із Волині. Тоді на всю семінарію було тільки семеро волинян. Стільки ж осіб представляло Закарпаття, тернопілян нараховувалося восьмеро, а найбільше семінаристів походило з Рівненщини – 32 особи [26, арк. 206]. Загалом, 1945 р. залишився єдиним роком, коли жителів Волинської області у семінарії навчалось більше, ніж мешканців Рівненської, яка не дарма в радянський час уважалася регіоном, де були особливо міцні позиції Православної церкви.

Від 1955 р. кількість бажаючих навчатись у ВДС значно збільшилася – протягом кількох вступних кампаній поспіль приймалося понад сто заяв щороку, причому більшість абітурієнтів приїздили з інших єпархій. На 1 вересня 1955 р. у семінарії студіювало 115 осіб і лише 44 з них були із Волинсько-Рівненської єпархії. Львівсько-Тернопільську єпархію представляло 33 особи, Закарпатську – 14. Із колишніх галицьких унійних єпархій духовну освіту в Луцьку здобувало 65 осіб [11, арк. 27–51].

Уже декілька років поспіль абітурієнти з інших регіонів домінували, однак із-поміж окремих єпархій Волинсько-Рівненська ще зберігала першість. У 1956 р. у семінарію вперше прийнято більше юнаків із Львівсько-Тернопільської єпархії (14 осіб), порівняно з Волинсько-Рівненською (11 осіб).

Про кількість семінаристів – вихідців із тих чи інших областей у 1957/1958 навчальному році див. табл. 1.

За підрахунками адміністрації, у ВДС у середині 1950-х рр. 60 % студентів походили з родин, які раніше належали до унійної конфесії. Тому, на думку викладачів, було би доцільно приділити більшу увагу вивченню порівняльного богослов'я, а особливо тих його розділів, що стосуються аналізу римо-католицького вчення [13, арк. 106].

Таблиця 1

**Склад студентів ВДС у 1957/1958 навчальному році за спархіальним походженням
[складено за: 15, арк. 34–38]**

Спархія	Курс				Разом
	I	II	III	IV	
Волинсько-Рівненська	11	12	12	13	48
Дрогобицька	–	1	1	5	7
Закарпатська	6	3	3	3	15
Львівсько-Тернопільська	15	11	13	12	51
Мінська	–	–	–	1	1
Станіславська	5	5	7	2	19
Хмельницька	1	2	–	1	4
Чернівецька	1	1	–	1	3
Разом	39	35	36	38	148

У другій половині 1950-х рр. влада посилювала тиск на Церкву й узяла курс на обмеження її діяльності. Абітурієнтів до духовних семінарій прагнули не допустити до навчання, використовуючи при цьому різноманітні методи. При цьому на окремі соціальні групи звертали особливу увагу, наприклад на тих, хто мав вищу освіту чи раніше працював на режимних підприємствах. Уже 31 травня 1957 р. уповноваженому Ради у справах РПЦ по УРСР Г. А. Корчовому уповноважений Ради по Волинській області С. Ф. Богданов відправив доповідну записку про небажаних абітурієнтів семінарії: студента ветеринарного інституту зі Львова, студента педагогічного інституту з Чернівеччини, артиста театру з Молдавії, десятикласника зі Станіславської області, працівника секретного об'єкта із Запоріжжя тощо. Крім того, умовами вступу у ВДС того року цікавилися мешканці Калінінської, Ворошиловградської та Запорізької областей, Краснодарського краю, Карельської АРСР, Молдавської РСР [31, с. 141].

Попри тиск влади, наприкінці 1950-х рр. ще було багато молодих людей, котрі прагнули вступити у ВДС. Часто абітурієнти вдавалися до різних хитрощів, аби забезпечити себе та свої родини. У 1958 р. Василь Фречко із Закарпаття подав заяву ще 8 травня (документи приймалися до 1 серпня). У ній він написав: «Виклик на екзамен прошу не висилати, бо я думаю поїхати з дому раніше, щоб дружину не зняли з роботи» [14, арк. 112]. Того року ще вдалося прийняти в семінарію вихідців із дев'яти областей України: Станіславської (вісім осіб), Львівської (сім), Тернопільської (шість), Чернівецької (чотири), Закарпатської (чотири), Дрогобицької (дві), Хмельницької (одну особу), а також із Волинської та Рівненської областей [14, арк. 207].

У 1959 р. у ВДС востаннє проведено повноцінну вступну кампанію. Незважаючи на утиски, документи подало багато абітурієнтів: лише зі Львівсько-Тернопільської єпархії було 46 бажаючих, хоча не всі прибули на іспити [18, арк. 122]. Удалося поступити в семінарію навіть мешканцю Дніпропетровської області. У цьому році студентів зі Львівсько-Тернопільської єпархії у ВДС уже було 60, тоді як із Волинсько-Рівненської – 28 [19, арк. 44].

Загалом, тільки зі Львівсько-Тернопільської єпархії не зменшилася кількість абітурієнтів у 1959 р., порівняно із попереднім роком, натомість їх чисельність різко скоротилась із Рівненщини, Закарпаття та Станіславщини. Так, наприклад, якщо в 1958 р. подали заяви на вступ до семінарії 23 особи з Рівненської області, то в наступному році їх було всього вісім.

Особливої уваги уповноваженого Ради у справах РПЦ із-посеред абітурієнтів удостоївся Ярослав Гаврилишин, котрий ще в 1951 р. закінчив історичний факультет Львівського держуніверситету [18, арк. 104]. Як звичайно, це означало те, що на іспити хлопця можна було вже не чекати, оскільки з такими

вступниками місцеві уповноважені Ради у справах РПЦ, які одразу дізнавалися про всіх абітурієнтів з їхніх областей, проводили особливу роботу. Так сталося й цього разу.

Надалі влада всіляко прагнула зривати вступні іспити у ВДС, що їй удавалося з перемінним успіхом. Із тих небагатьох осіб, яким таки вдалося вступити в семінарію в 1960, 1961 та 1963 рр. (у 1962 р. влада не допустила прийому), більшість приїхало із Львівсько-Тернопільської єпархії. В останній навчальний рік (1963/1964) у ВДС поступило лише четверо – Михайло Кравчук, Іван Мигаль, Богдан Тістик та Василь Кравецький. Усі вони прибули зі Львівської області [20, арк. 141]. Серед шести студентів випускного курсу в цьому році двоє представляли Рівненську область, двоє – Тернопільську, двоє – Станіславську [21, арк. 84].

Варто відзначити, що за абітурієнтів зі своїх єпархій уболівали архієреї, а деякі з них, зокрема Львівсько-Тернопільський архієпископ Палладій (Камінський) і Станіславський єпископ Йосип (Савраш), особисто приїздили в Луцьк, щоб улаштувати своїх кандидатів. Перший із них до липня 1956 р. успішно керував Волинсько-Рівненською єпархією, тому міг розраховувати на певні поступки щодо розв'язання проблем студентів зі своєї нової єпархії. Кожен архієрей, як заявляла адміністрація ВДС, «проявляв велику турботу про учнів зі своєї єпархії. Вони надавали їм матеріальну допомогу, цікавилися їхніми успіхами, приймали їх, коли вони приїздили додому на канікули» [27, арк. 65]. Усе це відбувалось у приватному порядку, оскільки навчальний комітет не рекомендував Преосвященним вносити дотації на утримання, за своїм вибором, академістів і семінаристів паралельно зі звичайними внесками в патріархію, зокрема й на духовні школи [16, арк. 84].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, Волинська духовна семінарія лише в перші роки свого існування була навчальним закладом, який забезпечував потреби майже винятково Волинсько-Рівненської єпархії. Якщо ще в 1940-х рр. у семінарії, крім місцевих мешканців, навчалися переважно вихідці з Житомирської та Кам'янець-Подільської єпархій, то від початку 1950-х рр. значно збільшилася кількість студентів із Галичини, Прикарпаття й Закарпаття. Уже в середині 1950-х рр. вони склали більшість семінаристів ВДС. За кількістю студентів з-посеред усіх єпархій домінувала Львівсько-Тернопільська єпархія. За рахунок вихідців із Галичини Волинська духовна семінарія поповнювала склад своїх студентів в останні роки свого функціонування.

Джерела та література

1. Борщевич В. Волинське духовенство у ХХ ст.: ідентичність, статус, еволюція / В. Борщевич. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 584 с.
2. Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / В. Войналович. – К. : Світогляд, 2005. – 741 с.
3. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської області), ф. Р-393, оп. 1, спр. 10.
4. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 13.
5. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 13.
6. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 14.
7. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 25.
8. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 26.
9. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 35.
10. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 42.
11. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 50.
12. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 63.
13. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 66.
14. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 70.
15. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 71.
16. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 75.
17. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 77.
18. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 78.
19. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 85.
20. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 101.
21. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 2, спр. 105.
22. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 6.
23. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 8.

24. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 9.
25. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 17.
26. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 18.
27. Держархів Волинської області, ф. Р-393, оп. 3, спр. 23.
28. Маланчук В. Во тьму и канут / В. Маланчук // Огонек. – 1964. – № 18. – С. 29–30.
29. Милуш В. Державна влада і православна церква на Волині у другій половині 40-х – 50-х роках ХХ століття / В. Милуш. – Луцьк : Волинянин, 2008. – 228 с.
30. Рожко В. Є. Волинська Духовна семінарія (1796–2004 рр.) : іст. нарис / В. Є. Рожко. – Луцьк : Медіа, 2004. – 256 с.
31. Федчук О. Волинська духовна семінарія (1945–1964) / О. Федчук. – Луцьк : [б. в.], 2013. – 246 с.

Федчук Александр. Инопархиальные студенты в Волынской духовной семинарии (1945–1964 гг.). В статье анализируется территориальное происхождение студентов Волынской духовной семинарии. Установлено время существования в учебном заведении регионального принципа подготовки священнослужителей, а также появления в нем первых студентов из епархий, для которых семинария не обязана была готовить кадры в это время. Выяснено, сколько семинаристов были выходцами из-за пределов Волыньско-Ровенской епархии. Обнаружены епархии, из которых прибывало в учебное заведение наибольшее количество абитуриентов.

Ключевые слова: Волынская духовная семинария, Волыньско-Ровенская епархия, Львовско-Тернопольская епархия, Мукачевская епархия, семинаристы.

Fedchuk Oleksandr. Students of Others Dioceses in the Volyn Theological Seminary (1945–1964.). In the article analyzed the territorial origin of students of the Volyn theological Seminary. Ascertained the time of existence of the regional principle of the training of clergy in this educational establishment, and also the coming of the first students from the dioceses for which the Seminary was not required to train personnel at this time. Established how many seminarians did not come from the Volyn- Rivne diocese. Found out the dioceses, of which arrived to the educational establishment the largest number of applicants.

Key words: Volyn theological Seminary, Volyn-Rivne diocese, Lviv-Ternopil diocese, Mukachevo diocese, the seminarians.

Статтю подано до редколегії
27.10.2014 р.

УДК 94(477.8)

Олег Малярчук

Громадська активність в Українській РСР у другій половині ХХ ст.: форми протесту політичній системі

У статті охарактеризовано форми активного й пасивного опору партійно-радянській політичній системі в Українській РСР у другій половині ХХ ст. Висвітлено тогочасний механізм реабілітації політв'язнів та повернення конфіскованого майна. Виокремлено зміни в тактиці: естафету боротьби перейняли дисиденти й розрізнені молодіжні націоналістичні організації.

Ключові слова: УРСР, комуністична партія, ідеологія, дисиденти, націоналісти, репресії, національна пам'ять.

Постановка наукової проблеми та її значення. Генеральна лінія КПРС – творення нової радянської спільноти – не зrealізовано в бажаному партією обсязі. Більшість українців не втратили національну гідність і боляче реагували на національне приниження. Найкоштовнішим скарбом виступала рідна мова, яку постійно витісняла російська («великий, могутий русский язык»). На західних українських землях до цього долучилося збереження історичної пам'яті народу та дотримання релігійних звичаїв й обрядів. «Притлумлені страхом» громадяни активізувалися й поступово вимагали проведення змін у суспільному житті. Використання різних комуністичних міфів досягло своєї критичної межі.